

Ivan Bach

Dve pismi Avguste Danilove Josipu Bachu

Prvo od obeh pisem je povezano z gostovanjem Avguste Danilove¹ v zagrebškem gledališču 6. junija 1910 v veseloigri Eugena Scribeja »Čaša vode«, 8. junija istega leta pa v Vojnovičevem »Ekvinociju«.² V tej sezoni je bila Danilova angažirana v tržaškem gledališču, kjer je med drugim režirala »Ekvinocij« in igrala glavno vlogo Jele.³

13. junija se je nato iz Ljubljane oglasila Bachu s temle pismom:

*Velespoštovani
gospod ravnatelj!*

*Izkazali ste mi toliko odkrite ljubeznjivosti in usluge, da ste mi pre-
skrbeli gostovanje pri Vas, za kar se Vam najtopleje zahvalim.*

*Pri slovesu izrekla sem par besedi, katere upam, da ste umeli in zato danes
Vas s tem pismom še enkrat nadlegujem, ter Vas prosim prav odkritosrčnega
světa in odgovora.*

¹ Dušan Moravec je v svojih dveh knjigah o zgodovini slovenskega gledališča dokaj podrobno predstavil velikanski delež Avguste Danilove na številnih straneh obeh monografij, ki nosita naslova »Slovensko gledališče Cankarjeve dobe«, Ljubljana 1974, in »Slovensko gledališče od vojne do vojne«, Ljubljana 1980. Zaradi jedrnatosti navajam ti deli v svojem prispevku kot *Moravec I* oziroma *Moravec II*.

² Pet godina hrvatskog kazališta 1909—1914, Zagreb 1914, str. 30.

Danilova je gostovala v zagrebškem gledališču že aprila 1907 z znamenitima kreacijama gospe Wolf v Hauptmannovem »Bobrovem kožuhu« in Jeanette v Brieuxovem »Rdečem talarju«. Prim. enciklopedijsko izdajo »Hrvatsko narodno kazalište 1894—1969«, Zagreb 1969, str. 327. — Bach je bil takrat že režiser zagrebškega gledališča in je v svojem režijskem notesu zapisal, da je 4. aprila režiral »Bobrov kožuhu«, 6. aprila pa »Rdeči talar«. Sodim, da so se brez dvoma že tedaj začeli prijateljski odnosi med Danilovo in Bachom, da je že takrat moralo priti do tesnih umetniških stikov, čeprav razen teh indirektnih znamenj, v našem družinskem arhivu iz tega obdobja ni takšne dokumentacije kot za leto 1910.

³ Dokumenti SGFM, 38—39, Ljubljana 1982, str. 82 pod 6. 3. 1910, režija pa str. 84. Prim. tudi Moravec, 248 in na tretji tabli k tej strani reprodukcija fotografije Danilove kot Jele v »Ekvinociju«.

Ali bi bilo mogoče za leto dni mene angažirati v Zagrebu? Odkrito prosim! V Ljubljani ostanem le v najhujšem slučaju, ako ne dobim v Zagrebu ali Osijeku ali Beogradu angažma!

Jaz vem, da bode morda rekli in se vprašali, malo prije bi bilo bolje. Ali jaz akoravno imam danes 38 let grem vedno še gori z umetnostjo, imam sile, moči, zdravlja, organa, temperamenta za vsako mlado. Ne zahtevam nič nego leto dni plačo s kojo je mogoče eksistirati v Zagrebu. Tudi to dobro vem, da ne morem biti tam v penziji, ker le do 25 leta so vsprijeti člani.

Ali ker je ista osoda tudi Ljubljani in Trstu, me to ne moti. Samo bolniško blagajno smo imeli v Ljubljani kakor v Trstu.

Mnogo bi mi bilo le radi prihodnosti v Ljubljani ležeče na enoletnem angažiranju pri Vas. Tudi v Ljubljani se bodo razmere predrugačile igralcem v dobro, ali danes ni še zato pravi čas. O svojih uspehih, kritikah in različnih ulogah mi mislim ni potreba posebej omenjati, ali prepričali bi se, da ste na dobro zadeli.

V vseh slučajih pa sem udana, pokorna režiji in vodstvu.

V Ljubljani imam radi več razlogov povod, da ne bi rada bila vsaj še eno leto v domovini! Glede hrvatskega jezika Vam garantiram da se priučim v dveh mesecih, vsako največjo ulogo sem se naučila v 24 urah, tudi čez noč. Vašej gospe soprogi vem da gre prvenstvo in nikdar ne bi glede nikake uloge imeli uzroka pri meni se jeziti. Druge pa me ne brigajo, kar bi mi odkazali Vi po Vašej inteligentnej sodbi, to bi napravila.

Vse to pišem Vam cenjeni gospod ravnatelj zato, ker vem da mi boste prav odkrito svetovali in odgovorili. Največje zaupanje imam do Vas.

Šele po Vašem odgovoru na to pismo, bodem na gospoda intendanta napravila ofert, kakor mi bode Vi svetovali. Razumeli me boste, da ne bi rada doživela blamaže direk(t)no od gosp. intendanta zbog moje uglednosti!

To je bil tudi vzrok, da se nisem hotela nikdar nikamor siliti.

Ako pa z vsem tem ne bi bilo nič mogoče, potem prosim, ako mi omogočite vsaj gostovanje za prihodnjo sezijo.

Tudi ako Vam mogoče, da bi me priporočili v Osijek ali Beograd Vas prosim.

V nadeji da Vas to moje pisanje ni indisponiralo napram meni se Vam najudaneje priporočam.

z odličnim spoštovanjem

Gusti Danilova
Križevniška ulica 7 II

Dušan Moravec je opisal zelo zapleten in težak položaj ljubljanskega gledališča, zlasti od sezone 1908/09 naprej, ki je dosegel višek s sporom Zofije Borštnik-Zvonar z intendantom Franom Govekarjem. Takrat je Borštnikova odšla iz Ljubljane.⁴

Sezona slovenskega gledališča je trajala le šest mesecev in tako so bili ljubljanski igralci prisiljeni vsako pomlad odhajati na turneje zunaj glavnega mesta po raznih pokrajinskih naseljih.⁵ Ta izredno negotovi položaj ljubljanske gledališke uprave in celotnega gledališča, ki je ob koncu vsake od teh sezon

⁴ Moravec I, 256 (o napadih na upravo gledališča od l. 1908/09 naprej) 239—240 (o sporih Borštnik-Zvonarjeve z Govekarjem); o političnih odnosih med deželno upravo in občinskim svetom Ljubljane str. 212; o gledališču »pod vplivom svobodne misli« str. 253.

trepetalo, da bo povsem razpadlo, je napeljal Danilovo, da je skušala vsaj za leto dni — dokler se prihodnost slovenskega gledališča tako ali drugače ne razjasni — dobiti angažma v Zagrebu, Osijeku ali Beogradu. V Zagrebu je imela ob svojih gostovanjih veliko uspeha, zato bi bila najraje zaposlena tam. Josip Bach ji je bil izredno prijateljsko naklonjen in ji je iskreno pomagal ter ji bil pripravljen iti tudi v prihodnje v vsem na roko. Danilovi se je zdelo potrebno Bachu zagotoviti, da ne bo zaradi nobene vloge delala težav njegovi ženi, igralki Nini Vavri, ki je bila deset let mlajša od Danilove, tako da je bila v Zagrebu ona Roza Bernd, Hasanaginica ipd., medtem ko je v Ljubljani te like oblikovala Danilova.⁶

Morda je v zapuščini Avguste Danilove ohranjen Bachov odgovor na njeno prošnjo, iz katerega bi bilo mogoče izvedeti, kaj je bil zagrebški ravnatelj drame pripravljen storiti zanjo.

Avgusta Danilova je l. 1910 zaslutila, da je ljubljansko gledališče tako ogroženo, da bo postopoma gotovo povsem propadlo — kot se je v naslednjih štirih letih tudi zgodilo. Upala je še, da bodo morda čez leto dni nastopili boljši časi, vendar se to kljub prizadevanjem številnih kulturnih delavcev ni moglo uresničiti.

Po osvoboditvi dežele, po koncu prve svetovne vojne je Danilova v letih 1920 do 1922 spet nastopala v Ljubljani v svojih znamenitih vlogah.⁷ Sprva se je zdelo, da bo imelo podržavljeno slovensko gledališče boljše finančne in kulturne pogoje za razvoj, a tudi ti upi so se kmalu razblinili, kakor je pregledno opisal Dušan Moravec.¹³ Maja 1922 je bilo spet očitno, da mlademu gledališču ponovno preti katastrofa.

Avgusta Danilova je leta 1922—1927 preživela v Clevelandu.⁹ Vrnila se je šele l. 1927 in je jeseni tega leta že igrala in tudi sama režirala »Medejo«.¹⁰ Takrat ji je bilo že okrog 60 let, tako da je 20. oktobra 1928 proslavila svoj jubilej v komediji Karla Čapka o skrivnosti dolgega življenja »Zadeva Makropulos«.¹¹ Čeprav je kritika grajala »skonstruirano nemogoč« siže, je imela Danilova vendarle priložnost, da v vlogi Emilije Marti upodobi tako mladost kot starost. Svojo upodobitev je izdelala z »mnogo tehnike, a dušo in strastjo« — kolikor je bizarna kontrukcija dela to sploh omogočala.

Ob priložnosti tega njenega jubileja ji je Josip Bach poslal čestitke, o čemer priča drugo pismo Avguste Danilove, ohranjeno v našem družinskem arhivu. Gre za z roko napisano zahvalo na kartonu v velikosti dopisnice, ki se glasi:

Vaše blagorodje!

Ob priliki proslave svojega jubileja si dovoljujem izreči Vam najprisrčnejšo zahvalo za čestitke

*S spoštovanjem
Gusti Danilova*

Lj. 23. okt. 1928.

⁵ Moravec I, 247.

⁶ Frančiška Slivnik, Avgusta Danilova (Seznam vlog in režij) v »Dokumentih SGFM«, 38—39, Ljubljana 1982, str. 77 pod št. 320: Roza Bernd; str. 79. pod št. 393: Hasanaginica; na podlagi tega popisa pa bi bilo mogoče s primerjanjem Vavrinih vlog najti še več podrobnosti.

⁷ F. Slivnik (gl. tu op. 6), str. 79—80.

⁸ Moravec II, 80—82, 8—485.

⁹ F. Slivnik (gl. tu op. 6), str. 67.

¹⁰ Kot 14, ali str. 80.

¹¹ Moravec II, 230, op. 395.

Kmalu zatem je bila upokojena.

Tik pred izbruhom druge svetovne vojne, jeseni 1940, je pri sedemdesetih letih odigrala še dve vlogi.

Po osvoboditvi se je z vlogo Marije Jožefine v drami Garcíe Lorce »Dom Bernarde Albe« 21. oktobra 1950 dokončno poslovila od gledališča. Takrat je dopolnila že osemdeset let, umrla pa je v Ljubljani l. 1958.

Josip Bach, ki je bil pet let mlajši od nje, je umrl že leta 1935, tako da je njuno dopisovanje — kot sem lahko dognal pri pregledu našega družinskega arhiva — poslednjič izpričano sedem let pred Bachovo smrtjo ob omenjenem jubileju. Čeprav ti dokumenti niso številni, nam pričajo o prisrčnih prijateljskih odnosih teh dveh predanih gledaliških delavcev.

Deux lettres d'Avgusta Danilova à Josip Bach

On publie deux lettres à l'intendant du théâtre de Zagreb, Josip Bach. La première est demande d'engagement au théâtre de Zagreb et elle témoignent le désir de l'actrice de quitter Ljubljana dans l'année 1910, tandis que la deuxième contient le remerciement aux congratulations à l'occasion de son jubilé en 1928.

¹² F. Slivnik (gl. tu op. 6), str. 67 in 80.